

Werk uitvoeren voor natuur in het Wisselse Veen

Nieuwsbrief gebiedsproces Wisselse Veen

Nummer 2, november 2018

De provincie Gelderland werkt samen met een aantal organisaties aan het versterken van de natuur in uw omgeving. Een deel van het Wisselse Veen is aangewezen als Natura 2000-gebied. Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Het overige deel ligt in het Gelders Natuurnetwerk. We willen de natuur in het Wisselse Veen beter beschermen. Daarvoor zijn maatregelen nodig. Met deze nieuwsbrief informeren wij u over de voorbereidingen op de maatregelen.

Maatregelen voor de natuur

In deze nieuwsbrief over het Wisselse Veen leest u wat onze plannen zijn voor het gebied. Om de natuurkwaliteit van het doorstroomveen, de omliggende vennen en graslanden te behouden en te versterken is het nodig dat het natuurgebied natter wordt. En om de natuur weerbaarder te maken, is het nodig het gebied te vergroten. Een deel van het Wisselse Veen is enige jaren geleden al ingericht, maar aanvullende maatregelen zijn nodig om het gebied robuuster en beter bestand te maken tegen invloeden van buitenaf.

Watterral, foto Piet Munsterman, Saxifraga

Bijzondere natuur beschermen en versterken

Het Wisselse Veen is een afwisselend gebied met natte graslanden, vennen, kwelbeken en sloten op de grens van de Veluwe. In het waardevolle doorstroomveen groeien zeldzame planten, zoals blauwe knoop en waterdrieblad. De rugstreeppad voelt zich er thuis en in het natte gebied broeden vogels als rietgors, waterral en watersnip. We willen het leefgebied van onder andere deze planten en dieren verbeteren en het doorstroomveen herstellen. Veel zeldzame planten en dieren hebben het namelijk moeilijk. Hun leefgebied is klein en de grond is in delen van het gebied te droog en te voedselrijk. Als we de omstandigheden verbeteren, dan kan de natuur zich herstellen en is ze beter bestand tegen onder andere stikstof.

Onderzoek naar water en bodem

Om vast te stellen welke maatregelen we moeten nemen, is kennis van bodem en water nodig. Daarom doet de Bosgroep onderzoek in het Wisselse Veen. Doel is om in beeld te krijgen hoe het gebied ecohydrologisch in elkaar zit: hoe is het gebied ontstaan, hoe is de bodem opgebouwd, waar komt kwel van grondwater aan de oppervlakte, etc. Als we goed weten hoe het gebied functioneert, kunnen we ook de juiste maatregelen bepalen om de natuurwaarden in het gebied nog verder te ontwikkelen.

Gegevens verzamelen

Om het ecohydrologisch functioneren van het gebied in de vingers te krijgen, heeft de Bosgroep inmiddels al de nodige gegevens verzameld. Begonnen is met bureauonderzoek, waarbij alle bestaande gegevens en informatie over het gebied is bekeken. Vervolgens zijn in het veld aanvullende gegevens verzameld.

Grond- en oppervlaktewater en bodemopbouw

In maart heeft de Bosgroep gekeken naar stroomrichtingen, stroomsnelheden en de kwaliteit van het oppervlaktewater in de winterperiode. Vervolgens is met behulp van grondboringen de bodemopbouw in beeld gebracht. Bij deze boringen is naast de bodemopbouw, ook aan de hand van bodemkenmerken, gekeken tot hoever het grondwater wegzakt, in hoeverre er kalk in de bodem voorkomt en of en waar ondoorlatende lagen in de bodem voorkomen.

Voor planten, dieren én mensen

Het Wisselse Veen wordt niet alleen een aantrekkelijk gebied voor planten en dieren, maar ook inwoners van het gebied profiteren straks van de nieuwe natuur. We willen dat inwoners en recreanten wandelend of fietsend kunnen genieten van de rijke natuur. Bij de planvoorbereiding en -uitwerking wordt ook gekeken naar de (recreatieve) ontsluiting en de beleving. En uiteraard houden we ook rekening met de belangen van de landbouw en cultuurhistorie.

Plantensoorten

In de zomer onderzocht de Bosgroep welke planten in het gebied voorkomen. Er is met name gekeken naar soorten die aanwijzingen kunnen geven over de aanwezigheid van uittredend grondwater.

Bodemmonsters

Op basis van de bureaustudie en het veldonderzoek weten we nu op welke geschikte punten we bodemmonsters kunnen nemen om een goed beeld te krijgen van de chemische samenstelling van de bodem en het water. Dit onderzoek gaat onderzoekscentrum B-ware voor ons doen.

Bijzonder overstoven veen

Tijdens het veldwerk trof de Bosgroep op twee plekken overstoven veen aan. Dit veen heeft niet onder invloed gestaan van menselijke processen en biedt daarmee een uniek kijkje in de ontstaansgeschiedenis van het veen. Voor

Grondboringen in bos

Waterschap Vallei en Veluwe en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed reden om bij te dragen aan financiering van onderzoek naar dit overstoven veen. Een aantal profielen van dit veen wordt op dit moment onderzocht door BIAX consult, een onderzoeks- en adviesbureau voor biologische archeologie en landschapsreconstructie. Zij brengen in beeld welke plantenresten en stuifmeelkorrels in de profielen voorkomen en uit welke periode ze komen. Daarmee kan de ontstaansgeschiedenis van het gebied nauwkeurig in beeld gebracht worden. De resultaten van dit onderzoek verwachten we binnenkort.

Herhaling onderzoek waterkwaliteit

In maart deed de Bosgroep onderzoek naar de waterkwaliteit. In oktober is dit onderzoek herhaald.

Benieuwd naar opbrengst

Eind oktober zijn daarmee een heel aantal nieuwe gegevens over het gebied beschikbaar. We zijn heel benieuwd en u wellicht ook.... Als we de gegevens compleet hebben, gaan we kijken wat er ligt en hoe we u hier op een goede manier deelgenoot van kunnen maken. U hoort van ons!

Gelaagd stuifzandprofiel op een oorspronkelijke veenbodem, dat door de overstuiving niet is afgegraven

Droogval Veluwe beken en gevolgen voor beekvissen

Het is niemand ontgaan, afgelopen zomer was extreem warm en droog. Overal op en rond de Veluwe waren de grondwaterstanden flink gedaald. Ook de waterpeilen in veel Oost-Veluwse beken waren erg laag. En er zijn zelfs aanzienlijke beektrajecten volledig drooggefallen. Op deze schaal was dat lang niet meer (en misschien zelfs nog niet eerder) voorgekomen.

Wonder van Wisselse Veen

Ook de Verloren Beek ontkwam helaas niet aan droogval, net als grote delen van de nabijgelegen Klarbeek. Alleen in de zuidelijke tak van de Verloren Beek, die een groot deel van zijn water rechtstreeks uit het natuurgebied Wisselse Veen ontvangt, stroomde nog water. Eind augustus kwam er nog steeds water uit het Wisselse Veen gestroomd, terwijl vrijwel alle andere watergangen in de wijde omgeving waren drooggefallen. Het Wisselse Veen wordt dus door een krachtige grondwaterstroom gevoed.

Reddingsactie in de Verloren Beek, foto Romeo Neuteboom Spijker

Reddingsactie voor beschermde vissoorten

Omdat de belangrijke en omvangrijke populaties van beschermde beekvissen (beekprik, rivierdonderpad en elrits) in de Verloren Beek, Klarbeek en Smallerkse Beek door uitdroging van hun leefomgeving verloren dreigden te gaan, heeft Waterschap Vallei en Veluwe een reddingsactie voor de beekvissen op touw gezet. In alle nog waterhoudende trajecten die het risico liepen spoedig droog te vallen, zijn in juli grotendeels vissen gevangen door een gespecialiseerde visser met elektrovisapparatuur. Vrijwilligers van Viswerkgroep De Prik hebben hem daarbij goed geholpen.

Op eigen kracht terug

De gevangen vissen zijn verplaatst naar de Grift waar nog wel water stroomde. We hopen dat een deel van de verplaatste vissen weer op eigen kracht kan terugkeren naar de beken, zodra er weer voldoende stromend water is. Doordat de Grift een aantal jaar geleden robuust en deels natuurvriendelijk is ingericht, en er weer verbindingen zijn hersteld met de nabijgelegen beken, is de kans groter dat de populaties zich op eigen kracht kunnen herstellen. Dat kost veel tijd. En een randvoorwaarde daarbij is wel dat zulke extreme droogtes als dit jaar niet al te vaak voorkomen in de toekomst. De kans is ook aanwezig dat we de verplaatste vissen toch weer een handje moeten helpen om de bovenstroomse delen te bereiken, zeker als er nog barrières aanwezig zijn.

Beekprik en rivierdonderpad, foto Romeo Neuteboom Spijker

Inventarisatie beekprik en rivierdonderpad

Geluk bij een ongeluk was dat er juist dit voorjaar een grondige inventarisatie heeft plaatsgevonden naar het voorkomen van de beekprik en de rivierdonderpad in de beken die deel uitmaken van het Natura 2000-gebied Veluwe (waaronder de Verloren Beek). We wisten dus precies waar de belangrijkste populaties zaten, en konden gericht aan de slag met het vangen. Helaas zijn de verzamelde verspreidingsgegevens van de beekvissen nu alweer achterhaald door de droogte.

Zilveren maan terug op de Veluwe

Onlangs is in het Wisselse Veen een populatie van de Zilveren Maan aangetroffen. Dat is groot nieuws, want deze vlinder is in Nederland zeer zeldzaam geworden en was al decennialang verdwenen van de Veluwe.

Ecoloog Wim Geraedts en Harm Edens van BuitenGewoon ontdekken een zilveren maan

Kroon op werk

25 jaar geleden begon Geldersch Landschap & Kasteelen met het herstel van het Wisselse Veen door natuurontwikkeling. Maisakkers en intensief gebruikte graslanden werden omgevormd naar natuurterrein door de sloten te dempen en de fosfaatrijke bovengrond af te graven. Nu is er een gevarieerd terrein ontstaan met heide, nat grasland en moeras, waarin spontaan diverse beekjes zijn ontstaan. Veel bijzondere planten en dieren kwamen terug, en de aanwezigheid van naar schatting 40 – 60 exemplaren van de Zilveren Maan in 2018 is een (voorlopige) kroon op het werk.

Voor de lens

In een opname voor het natuurprogramma BuitenGewoon van Omroep Gelderland laat Wim Geraedts, ecoloog bij Geldersch Landschap en Kasteelen, de vlinder zien: <https://youtu.be/nhBkNDMPBcw>. De komende jaren zullen nog tientallen hectaren landbouwgrond aan de natuur teruggegeven

Zilveren maan, foto Henk Bosma, Vlinderstichting

worden door aankoop en natuurontwikkeling. Hopelijk kan op termijn een grote, vitale populatie tot ontwikkeling komen.

Vleugels van parelmoer

De Zilveren Maan dankt zijn naam aan de parelmoerleurige vlekken op de onderkant van de achtervleugels. Hij leeft in schrale graslanden en moerassen waar zijn voedselplanten, onder andere moerasviooltjes, groeien. De vlinder was vroeger een algemene soort in Nederland maar is met de ontginning en ontwatering van zijn biotoop, zeldzaam geworden. Alleen in Noordwest-Overijssel en op Terschelling zijn nog grote, vitale populaties aanwezig.

Grote afstand

Normaal leggen de vlinders geen grote afstanden af; ze blijven in de omgeving waar ze geboren werden. De afstand naar Noordwest-Overijssel is hemelsbreed ruim 40 kilometer. Het is niet duidelijk hoe ze deze afstand hebben overbrugd.

Het borrelt in het Wisselse Veen

Het programma BuitenGewoon van Omroep Gelderland besteedde 29 september aandacht aan de lange hete zomer. Grote plassen en rivieren kwamen droog te staan en landbouwgewassen smachtten naar vocht. Maar in het Wisselse Veen borrelde het water nog gewoon uit de grond. Wim Geraedts, ecooloog bij Geldersch Landschap & Kasteelen legt uit hoe dat kan: <https://youtu.be/6M96Fib6brQ>.

Oproep verhalen over het gebied

Het Wisselse Veen is ontstaan door een wisselwerking tussen de mens en de natuur. De ontwikkelingsgeschiedenis kunnen we voor een deel afleiden uit het booronderzoek, de oude plantenresten in het veenpakket en kenmerken van de huidige vegetatie en perceelstructuren. Wat ontbreekt is hoe de mens deze natuur gebruikte voor het levensonderhoud. De landbouw, de nijverheid (watermolens) en wingebied voor grondstoffen (zand, turf) vormen belangrijke aspecten daarin. Zo vertelde een grondeigenaar ons tijdens het veldonderzoek over het historisch landgebruik. Tijdens de ontginning rond 1900 zijn diverse percelen met ossen gediëpploegd. Het was echter zo nat dat ze vast kwamen te zitten. Langs de Veluwe is toen zand gewonnen en op deze venige percelen aangebracht. Zijn verhaal helpt ons en is van grote waarde om het historisch besef te vergroten. Wij zijn op zoek naar dergelijke bijzondere verhalen over de geschiedenis van het Wisselse Veen. Ze kunnen helpen bij het onderzoek, het inrichten, de beleving en het recreatief gebruik van het Wisselse Veen. Uw verhaal kunt u mailen naar Hans Takke van de provincie Gelderland: j.takke@gelderland.nl.

Planning voorbereidingen maatregelen

Voordat we de maatregelen kunnen uitvoeren, moeten er nog verdere studies en plannen worden uitgewerkt. Denkt u hierbij aan: studies naar het functioneren van het water- en ecologisch systeem (de lesa), het maken van een inrichtingsplan en het aanvragen van vergunningen om de maatregelen te kunnen uitvoeren.

De planning ziet er op hoofdlijnen als volgt uit:

2018: uitvoering en rapportage onderzoek (lesa)
2019: vaststellen voorlopig en definitief ontwerp inrichting
2020: vergunningenprocedures en uitvoeren maatregelen
2021 en later: uitvoeren maatregelen

Colofon

Deze nieuwsbrief is een initiatief van de provincie Gelderland en komt tot stand in samenwerking met de Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen, Waterschap Vallei en Veluwe en gemeente Epe.

Aan- en afmelden voor nieuwsbrief

U ontvangt deze nieuwsbrief omdat u eigendommen heeft in of dicht bij het Wisselse Veen, omdat omwonende bent of in het verleden betrokken was bij ontwikkelingen in het gebied. Wij houden u via deze nieuwsbrief op de hoogte van de ontwikkelingen in het Wisselse Veen. Gedurende de looptijd van het project ontvangt u 2 keer per jaar een nieuwsbrief, of vaker als er nieuws is. De nieuwsbrieven sturen we digitaal. Ontvangt u de nieuwsbrief nog niet via de mail en wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het gebied? Stuur dan een mail naar: j.takke@gelderland.nl. Als u geen e-mailadres heeft, neem dan telefonisch contact op via 026 359 99 99, dan sturen wij u de nieuwsbrief per post. Wilt u deze nieuwsbrief niet meer ontvangen? Dan kunt u zich afmelden via bovenstaand mailadres en telefoonnummer.

Inloopbijeenkomsten over het Wisselse Veen

Naast de nieuwsbrief organiseren wij gedurende de looptijd van het project inloopbijeenkomsten voor in- en omwonenden, eigenaren en grondgebruikers van het Wisselse Veen. De bijeenkomsten kondigen we aan via deze nieuwsbrief en via de lokale huis-aan-huisbladen.

Meer informatie op website

Achtergrondinformatie, documenten en de eerste nieuwsbrief kunt u raadplegen op www.gelderland.nl/wisselse-veen.

Provincie Gelderland

Markt 11
6811 CG Arnhem
Postbus 9090
6800 CX Arnhem
026 359 99 99
provincieloket@gelderland.nl
www.gelderland.nl